

Religionsfri strid langs reli

Krigen mellom Armenia og Aserbajdsjan blir ofte kalt en religiøs konflikt. Men selv om de religiøse forskjellene er store, har de liten betydning i konflikten.

KNUT WARD HEIMDAL

knut.ward.heimdal@vl.no

– Konflikten er i mindre grad religiøs enn man kanskje skulle tro, sier Pål Wilter Skedsmo, seniorforsker ved Fridtjof Nansens Institutt. Han har god kjennskap til konflikten om Nagorno-Karabakh, et område som både Armenia og Aserbajdsjan gjør krav på.

– Religion er en del av det som gjør folkene forskjellige. Likevel er dette i liten grad en religiøs konflikt, sier han.

Armenia har en hovedsakelig ortodoks kristen befolkning, mens den dominerende religionen i Aserbajdsjan er sjiaslam.

Kristen bastion. Skedsmo får støtte fra Nina Caspersen, som også har forsket på konflikten.

– Religion blir ikke brukt i retorikken, hverken i Aserbajdsjan eller i Armenia. Religiøse symboler i Nagorno-Karabakh er nesten fraværende, forteller professoren, som forsker ved Universitetet i York. Slik har det ikke alltid vært. Armenerne, som har den eldste statskirken i verden, har ifølge Caspersen lenge sett på seg selv som en kristen festning blant muslimske trusler på alle kanter.

– Jeg kan ikke komme på en annen konflikt der de religiøse skillene er så klare, men der religiøs retorikk likevel nesten ikke blir brukt, sier hun.

Splitt og hersk. Konflikten skyldes i stor grad Sovjetunionens strategiske maktpill. For å hindre de ulike landene i unionen fra å alliere seg mot kommunistene i Moskva, passet Stalin på å så splid landene seg i mellom.

Kommunistene dannet derfor provinsen Nagorno-Karabakh med en hovedsakelig armensk befolkning og ga den til Aserbajdsjan i 1923.

Da Sovjetunionen holdt på å gå i oppløsning, ønsket innbyggerne i Nagorno-Karabakh å løsrive seg fra Aserbajdsjan. De fikk støtte fra Armenia, og resultatet ble en blodig krig, som varte frem til en våpenhvile i 1994. Da hadde Armenia okkupert Nagorno-Karabakh, og syv ytterligere aserbajdsjanske provinser, og Aserbajdsjan har siden hatt som mål å ta tilbake de erobrede områdene.

Sekulær fortid. – Under Sovjetunionen ble religion under-

trykt. Siden både Aserbajdsjan og Armenia var en del av Sovjetunionen da konflikten startet, kunne de ikke samle seg rundt religion, sier Pål Wilter Skedsmo.

Han mener dette er en viktig grunn til at religion ikke spiller en større rolle i konflikten.

Samtidig har sekulariseringen under Sovjet-tiden bidratt til at det etniske skillet ble viktigere.

– I Sovjetunionen kunne man ikke argumentere med religion, mens mobilisering gjennom nasjonalisme og etnisitet ble vanligere, forteller han.

Geopolitikk. – Begge landene har allianser på tvers av religioner, sier Pål Wilter Skedsmo, og forklarer at også dette kan bidra til å svekke religionens betydning i konflikten mellom landene.

– Armenia har en alliert

i Iran, selv om Iran, i likhet med Aserbajdsjan, har en sjiamuslimsk befolkning. Dette er strategisk fra Irans side, fordi det er en stor, aserbajdsjansk minoritet i Iran langs grensen mot Aserbajdsjan. De iranske myndighetene er redde for at aserbajdsjansk nasjonalisme skal vokse frem blant befolkningen der, forklarer Skedsmo.

Også Aserbajdsjan har en alliert med en annen majoritetsreligion.

– Tyrkia er Aserbajdsjans nærmeste allierte og er sunnimuslimsk, i motsetning til Aserbajdsjan som er sjiamuslimsk, sier Skedsmo.

Skedsmo påpeker at Russland, en av Armenias viktigste allierte, heller ikke ser seg tjent med at konflikten løses.

– Russland selger våpen til

NAGORNO-KARBACH

► Et område mellom Armenia og Aserbajdsjan, som begge landene gjør krav på. Området er i praksis kontrollert av Armenia.

► Ingen andre land enn Armenia har anerkjent okkupasjon av Nagorno-Karabakh.

► Krigen startet i 1991, og en våpenhvile kom på plass i 1994. Da var opp mot 30.000 drept og over én million internt fordrevet.

► Siden 1994 har konflikten vært mer eller mindre fastlåst. Fortsatt blir folk skutt på grensen ukentlig.

Kilde: BBC

begge sider i konflikten, og tjener på at konflikten forblir uløst, sier han.

Status quo. – Armenia er mest fornøyd med dagens situasjon ettersom de omtalte territoriene i praksis er under deres og Nagorno-Karabakhs kontroll, sier Lene Wetteland. Hun er seniorrådgiver ved Den norske helseforskningskomité, og Armenia-ekspert.

– Samtidig har lederne i begge statene en viss nytte av konflikten, fordi det trekker oppmerksomheten vekk fra situasjonen i deres eget land. Dette gjelder særlig i Aserbajdsjan, et diktatur der det begås mange grove menneskerettsbrudd, sier hun.

Wetteland forteller at grensen mellom de to landene er nesten hermetisk lukket.

giøse linjer

OPPSLUTNING: Bildet er fra Nagorno-Karabakh i april i fjor, da de tyngste kampene på 22 år brøt ut mellom Armenia og Aserbajdsjan. – Mange har spekulert i om dette skjedde for å stilne protester internt i landene, sier Lene Wetteland.

Foto: Albert Khachatryan/NTBScanpix

– Det er nesten ingen kontakt mellom befolkningen i de to landene. I Armenia risikerer man å bli utskjelt og ledd av for slike forsøk. I Aserbajdsjan risikerer man fengsel. Det blir ansett som forræderi, sier hun.

Tikkende bombe. Helge Blakkisrud er seniorforsker ved Norsk utenrikspolitisk institutt (Nupi). Han mener konflikten raskt kan blusse opp igjen.

– For Aserbajdsjan kan det være gunstig å forsøke å ta tilbake territoriet nå. De har siden årtusenskiftet tjent svært gode penger på oljeeksport, og har investert tungt i

forsvaret, sier han.

Han forteller at Aserbajdsjans forsvarsbudsjett i flere år har vært større enn Armenias statsbudsjett, men at fallende produksjon og lav oljepris nå gjør at budsjettene må kuttes.

– Samtidig dempes angrepslysten av Armenias militære samarbeid med Russland. Et angrep på Nagorno-Karabakh vil derfor kunne utløse en storkrig som også involverer Russland, forteller Blakkisrud.

– Jo lenger tid det går, jo vanskeligere vil det være å få en fredelig løsning på konflikten, advarer han.

Armenernes nasjonalsymbol Ararat ligger i dag i Tyrkia. I forgrunnen ses det armenske klosteret Khor Virap.

Foto: Misha Japaridze

Frykten for utslettelsen

Armenernes minner om tyrkernes utslettelsespolitikk våkner til liv i konflikten med Aserbajdsjan.

KOMMENTAR
ERLING RIMEHAUG

Tidligere redaktør i Vårt Land

Kvelden før 24. april ble sentrum av Jerevan preget av unge mennesker med fakler. De samlet seg for å gå i tog til minnesteedet for folkemordet i 1915 på en høyde utenfor byen. Hele dagen strømmet armenere til for å legge blomster ved den evige ilden.

Minnet om utryddelsen av 1,5 millioner armenere er blitt gjenopplivet de siste årene. Armenere ser ikke dette som en enkeltstående hendelse, men snarere som den mest dramatiske episoden i den lange kampen mellom verdens eldste kristne nasjon og de muslimske tyrkerne.

Hellig fjell. Klosterkirken Khor Virap ligger på en høyde i den flate og fruktbare Ararat-dalen. Fra klosteret er det en imponerende utsikt mot det over 5000 meter høye Araratfjellet med sine to topper. Ararat er armenernes hellige fjell og nasjonale symbol. En gang lå det midt i det armenske riket. Nå ligger det på den andre siden av grensen mot Tyrkia.

For litt over 1000 år siden hadde Armenia sin storhetstid. Det kristne riket strakte seg over det meste av det som i dag er det østlige Tyrkia. Selvstendigheten tok slutt da de tyrkiske osmanerne erobret Armenia i 1064 og ødela hovedstaden Ani.

Armenia ble en slagmark for krigen mellom det persiske og det osmanske riket. Persia tok de østlige delene av Armenia, og i 1605 ble hele befolkningen

der deportert til Persia.

Armenerne forsøkte mange ganger å få hjelp fra kristne nasjoner. På 1700-tallet så de en ny, kristen makt erobre områdene nord for Kaukasus: Russland.

Russerne kom til unnsetning på 1800-tallet. Men det viste

frykten bekreftet da Hellas og de kristne nasjonene på Balkan rev seg løs fra tyrkisk styre. Utover 1800-tallet førte sultanene en stadig mer brutal politikk for å holde armenere nede. I 1895 og 97 var det store massakre på armenere i Tyrkia.

De ungtyrkiske nasjonalistene som styrte sultanen og skapte det moderne Tyrkia i 1915, så armenere som en trussel for den tyrkiske nasjonen de ville skape. Selv om de selv var sekulære, brukte de religion til å piske opp stemningen mot armenere: Muslimene skulle være herrer over de kristne, og Tyrkia måtte være muslimsk. De planla og gjennomførte myrderiene som tømte Tyrkia for armenere.

Tyrkias allierte. Aserbajdsjan er landet til de sjiamuslimske asererne, som har sin opprinnelse i Iran, men snakker et tyrkisk språk. Armenere opplever seg klemt inne mellom det muslimske Tyrkia og det muslimske Aserbajdsjan. Tyrkia på sin side betrakter Aserbajdsjan som en tyrkisk utpost, og har engasjert seg på deres side i krigen med Armenia.

En ekstra bekymring for Armenia er at nabolandet Georgia, som også tradisjonelt er et kristent land, har søkt allianse med Nato-landet Tyrkia i sin konflikt med Russland. Dermed opplever armenere å ha Tyrkia på alle sider.

Tvetydig. Religion spiller en tvetydig rolle i konflikten om Nagorno-Karabakh. Men 1000 års opplevelse av muslimsk trussel gjør at armenere opplever den som et spørsmål om deres eksistens.

seg at de ikke ville gi armenere selvstendighet, men heller innlemme dem i det russiske riket. Når det i dag eksisterer et Armenia, skyldes det likevel russerne. Dagens Armenia er det som fram til 1990 var Sovjetrepublikken Armenia.

Massakrene. Tyrkerne var hele tiden redde for at Russland skulle prøve å erobre mer av deres armenske provinser og at armenere ville være en russisk femtekolonne. De mente å få